

นายสัญญา ชรรณศักดิ์
ประธานศาลฎีกา
พ.ศ. ๒๕๐๖ - ๒๕๑๐

นายสัญญา ธรรมศักดิ์

นายสัญญา ธรรมศักดิ์ เกิดเมื่อวันที่ ๕ เมษายน พ.ศ. ๒๔๕๐ ที่จังหวัดธนบุรี บิดาชื่อ มหาอำมาตย์ตรีพระยาธรรมสารเวทย์พิเศษภักดีฯ (ทองดี ธรรมศักดิ์) มารดาชื่อ คุณหญิงชื่น ธรรมสารเวทย์ฯ สมรสกับท่านผู้หญิง พงา ธรรมศักดิ์ (เพ็ญชาติ) เมื่อวันที่ ๑๓ พฤศจิกายน ๒๔๗๗ มีบุตรด้วยกัน ๒ คน คือ นายชาติศักดิ์ ธรรมศักดิ์ และนายแพทย์จักรธรรม ธรรมศักดิ์

ท่านเริ่มเข้ารับการศึกษาที่โรงเรียนอัสสัมชัญ เมื่อ พ.ศ. ๒๔๕๗ สำเร็จชั้น ๖ อังกฤษ (มัธยมบริบูรณ์) และใน พ.ศ. ๒๔๖๘ ได้มาศึกษาที่โรงเรียนกฎหมายกระทรวงยุติธรรม เป็นเวลา ๓ ปี สำเร็จเป็นเนติบัณฑิต เมื่อ พ.ศ. ๒๔๗๑ ในปีต่อมาได้สอบแข่งขันได้คะแนนสูงสุด ได้รับทุนเล่าเรียนรพีบุญนิธิ ไปศึกษาวิชากฎหมายต่อในประเทศอังกฤษ โดยได้เข้าศึกษาในสำนักมิดเดิลเทมเปิล (The Middle Temple) ศึกษาอยู่เป็นเวลา ๓ ปี ก็สอบไล่ได้สำเร็จตามหลักสูตรเป็นเนติบัณฑิตอังกฤษ (Barrister - at - Law) เมื่อ พ.ศ. ๒๔๗๕ ระหว่างอุปสมบทที่วัดเบญจมบพิตร เมื่อ พ.ศ. ๒๔๗๐ ได้ศึกษาพระธรรมวินัยที่สำนักเรียนวัดเบญจมบพิตร สามารถสอบไล่นักธรรมชั้นตรีได้เป็นที่ ๑ ระหว่างที่รับราชการเป็นปลัดกระทรวงยุติธรรม เมื่อเดือนมิถุนายน ๒๔๙๘ ได้เข้ารับการศึกษาในวิทยาลัยป้องกันราชอาณาจักรเป็นรุ่นแรก และด้วยความรู้ความสามารถของท่าน มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย และมหาวิทยาลัยรามคำแหง ได้มอบปริญญานิติศาสตร์ดุษฎีเกิตติมศักดิ์ให้ในปี พ.ศ. ๒๕๑๑, พ.ศ. ๒๕๑๗ และ พ.ศ. ๒๕๒๔ ตามลำดับ

นายสัญญา ธรรมศักดิ์ ได้เข้ารับราชการครั้งแรก เมื่อวันที่ ๑ สิงหาคม ๒๔๖๘ ในขณะที่มีอายุ ๑๘ ปี ๓ เดือน ๒๗ วัน ในตำแหน่งนักเรียนล่าม กรมบัญชีการ (กองล่าม) กระทรวงยุติธรรม ได้รับเงินเดือน ๓๐ บาท ต่อมาเมื่อวันที่ ๑ ธันวาคม ๒๔๗๐ ได้รับราชการในตำแหน่งล่าม เงินเดือน ๕๐ บาท ท่าน

มีความตั้งใจที่จะเป็นตุลาการตั้งแต่ครั้งที่ยังเยาว์ เพราะได้เห็นแบบอย่างการเป็นตุลาการที่ดีของบิดาท่าน ดังนั้น เมื่อเจริญวัยขึ้น หลังจากที่ได้เข้ารับราชการแล้ว ได้มีโอกาสที่จะเจริญรอยตามบิดา โดยได้เป็นผู้พิพากษาฝึกหัด เงินเดือน ๒๐๐ บาท เมื่อวันที่ ๑ สิงหาคม ๒๔๗๖ ซึ่งตามความเห็นของท่านเห็นว่าเป็นตำแหน่งที่ภาคภูมิใจเป็นอย่างยิ่ง เพราะเป็นตำแหน่งที่ให้ความยุติธรรมแก่ประชาชน ท่านเป็นผู้พิพากษาฝึกหัดจนกระทั่งในวันที่ ๑๐ กรกฎาคม ๒๔๗๗ จึงรับราชการในตำแหน่งผู้พิพากษาในกระทรวงยุติธรรม ได้รับเงินเดือน ๒๐๐ บาท ต่อจากนั้นได้รับราชการตำแหน่งต่าง ๆ ตามลำดับ ดังนี้

- ๗ กุมภาพันธ์ ๒๔๗๘ ไปช่วยราชการที่ศาลจังหวัดพระนครศรีอยุธยา
- ๕ กรกฎาคม ๒๔๗๘ เป็นผู้ช่วยผู้พิพากษาศาลฎีกา เงินเดือน ๒๖๐ บาท
- ๑ พฤษภาคม ๒๔๙๑ เป็นผู้พิพากษาศาลอุทธรณ์ เงินเดือน ๕๐๐ บาท
- ๓๑ สิงหาคม ๒๔๙๓ เป็นผู้พิพากษาหัวหน้ากองในศาลอุทธรณ์
- ๒ เมษายน ๒๔๙๔ เป็นข้าหลวงยุติธรรม ภาค ๔ เงินเดือน ๗๐๐ บาท
พร้อมกันนั้นได้ทำหน้าที่ผู้พิพากษาหัวหน้าศาลจังหวัด
เชียงใหม่ด้วย
- ๒๓ มีนาคม ๒๔๙๖ เป็นปลัดกระทรวงยุติธรรม เงินเดือน ๘๐๐ บาท
- ๑ ตุลาคม ๒๕๐๑ เป็นผู้พิพากษาศาลฎีกา
- ๑ เมษายน ๒๕๐๒ เป็นผู้พิพากษาหัวหน้าคณะในศาลฎีกา เงินเดือน
๑,๔๐๐ บาท
- ๑๕ ตุลาคม ๒๕๐๕ เป็นอธิบดีผู้พิพากษาศาลอุทธรณ์ เงินเดือน ๘,๖๐๐ บาท
- ๑ ตุลาคม ๒๕๐๖ เป็นประธานศาลฎีกา เงินเดือน ๙,๐๐๐ บาท
- ๑ ตุลาคม ๒๕๑๐ ครบเกษียณอายุ

เมื่อครบเกษียณอายุแล้ว ในเดือนกรกฎาคม ๒๕๑๑ ท่านได้รับพระมหากรุณาธิคุณโปรดเกล้าฯ ให้เป็นองคมนตรี และต่อมาได้โปรดเกล้าฯ ให้เป็นประธานองคมนตรี เมื่อวันที่ ๕ ธันวาคม ๒๕๑๘ จนกระทั่งปัจจุบันนี้

นอกจากนี้ เมื่อเกิดเหตุการณ์มหาวิปโยควันที่ ๑๔ ตุลาคม ๒๕๑๖ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้เป็นนายกรัฐมนตรีบริหารงานประเทศชาติในยามคับขัน ท่านได้ดำรงตำแหน่งนายกรัฐมนตรีติดต่อกัน ๒ สมัย ระหว่างที่ดำรงตำแหน่งนายกรัฐมนตรีได้จัดร่างรัฐธรรมนูญ โดยยึดหลักให้เป็นประชาธิปไตยมากที่สุด และพ้นจากตำแหน่งเมื่อวันที่ ๑๕ กุมภาพันธ์ ๒๕๑๘ หลังจากมีการประกาศใช้รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. ๒๕๑๗ และจัดให้มีการเลือกตั้งทั่วไปตามรัฐธรรมนูญนั้นแล้ว

ในระหว่างที่รับราชการและหลังครบเกษียณอายุแล้ว นายสัญญา ธรรมศักดิ์ ได้มีส่วนเกี่ยวข้องและเป็นกรรมการตุลาการหลายครั้ง เริ่มแรกเมื่อวันที่ ๔ กันยายน ๒๕๔๙ ได้ทำหน้าที่เป็นเลขานุการ ก.ต. และเมื่อมีการประกาศใช้พระราชบัญญัติระเบียบข้าราชการฝ่ายตุลาการ พ.ศ. ๒๕๔๗ ในระหว่างนั้นท่านดำรงตำแหน่ง ปลัดกระทรวงยุติธรรม ซึ่งเป็นตำแหน่งที่เป็นกรรมการตุลาการโดยตำแหน่ง และนอกจากนี้ท่านเป็นผู้ริเริ่มวางรูปงาน และควบคุมดูแลการเลือกตั้งกรรมการตุลาการผู้ทรงคุณวุฒิครั้งแรกเมื่อวันที่ ๑๗ มกราคม ๒๕๐๑ สำเร็จเป็นผลเรียบร้อยดียิ่ง จนรัฐมนตรีว่าการกระทรวงยุติธรรมในสมัยนั้นได้ให้บันทึกความดีความชอบไว้ในสมุดประวัติ เมื่อท่านได้ย้ายมารับราชการในตำแหน่งผู้พิพากษาหัวหน้าคณะในศาลฎีกา ท่านได้รับเลือกตั้งเป็นกรรมการตุลาการผู้ทรงคุณวุฒิ รวม ๓ ครั้ง ในครั้งแรกเมื่อวันที่ ๒๙ มิถุนายน ๒๕๐๒ เป็นการเลือกตั้งซ่อมแทนนายประวิต บัตตพงศ์ ซึ่งไปดำรงตำแหน่งอธิบดีผู้พิพากษาศาลอุทธรณ์ และพระดุลยการณโกวิทผู้ซึ่งถึงแก่กรรม ส่วนอีกสองครั้ง เป็นการได้รับเลือกตั้งจากการเลือกตั้งทั่วไปครั้งที่ ๒ เมื่อวันที่ ๒๒ มกราคม ๒๕๐๓ และการเลือกตั้งทั่วไปครั้งที่ ๓ เมื่อวันที่ ๑ กุมภาพันธ์ ๒๕๐๕ ในการเป็นกรรมการตุลาการผู้ทรงคุณวุฒิประเภทข้าราชการประจำในช่วงนี้ ท่านได้พ้นจากตำแหน่งเมื่อท่านได้รับพระมหากรุณาธิคุณโปรดเกล้าฯ ให้ดำรงตำแหน่งอธิบดีผู้พิพากษาศาลอุทธรณ์ แต่ท่านก็ยังหาได้พ้นจากตำแหน่งกรรมการตุลาการไปไม่ เพราะเมื่อท่านดำรงตำแหน่งอธิบดี

ผู้พิพากษาศาลอุทธรณ์ และประธานศาลฎีกา ตามกฎหมายถือว่าเป็นกรรมการตุลาการโดยตำแหน่ง และหลังจากที่ครบเกษียณอายุแล้ว ท่านก็ได้รับเลือกให้เป็นกรรมการตุลาการผู้ทรงคุณวุฒิ ประเภทข้าราชการบำนาญอีก ๓ ครั้ง เมื่อวันที่ ๕ กุมภาพันธ์ ๒๕๑๑, ๑๔ มกราคม ๒๕๑๓ และวันที่ ๑๙ มกราคม ๒๕๑๕ ตามลำดับ และพ้นจากตำแหน่งกรรมการตุลาการครั้งหลังสุดเมื่อได้รับพระมหากรุณาธิคุณโปรดเกล้าฯ ให้เป็นนายกรัฐมนตรี

ในระหว่างที่รับราชการ ท่านได้รับพระราชทานเครื่องราชอิสริยาภรณ์ตามลำดับดังนี้

๒๐ กันยายน ๒๔๘๓	ตริตราภรณ์มงกุฎไทย
๒๐ กันยายน ๒๔๘๔	ตริตราภรณ์ช้างเผือก
๔ ธันวาคม ๒๔๙๑	ทิวติยาภรณ์มงกุฎไทย
๔ ธันวาคม ๒๔๙๓	เหรียญจักรพรรดิมาลา
๕ ธันวาคม ๒๔๙๗	ประถมาภรณ์มงกุฎไทย
๕ ธันวาคม ๒๔๙๙	ประถมาภรณ์ช้างเผือก
๕ พฤษภาคม ๒๕๐๐	ทุติยจุลจอมเกล้า
๕ ธันวาคม ๒๕๐๒	มหาวชิรมงกุฎ
๕ ธันวาคม ๒๕๐๔	มหาปรมาภรณ์ช้างเผือก
๕ พฤษภาคม ๒๕๐๕	ทุติยจุลจอมเกล้าวิเศษ
๕ กันยายน ๒๔๙๗	เหรียญรัตนาภรณ์
๕ พฤษภาคม ๒๕๑๑	ปฐมจุลจอมเกล้า
๑๓ พฤษภาคม ๒๕๑๒	เหรียญดุษฎีมาลา เข็มศิลปวิทยา

นอกจากนี้ยังได้รับอิสริยาภรณ์ The Rising Sun ชั้นที่ ๑ ของประเทศญี่ปุ่น และอิสริยาภรณ์ชั้นสูงของประเทศเกาหลีใต้

นายสัญญา ธรรมศักดิ์ ยังได้ปฏิบัติราชการงานพิเศษอีกหลายประการสมควรที่จะบันทึกไว้ตามลำดับดังนี้ คือ

๒๗ เมษายน ๒๕๗๗ กระทรวงยุติธรรมตั้งเป็นกรรมการสำรวจพิจารณา
วางระเบียบราชการในกองหมาย

๑๖ กรกฎาคม ๒๕๗๗ คณะรัฐมนตรีอนุมัติให้ไปช่วยทำข้อบังคับและ
ระเบียบการคลังเป็นเวลา ๖ เดือน

๑๙ ตุลาคม ๒๕๗๗ คณะรัฐมนตรีตั้งเป็นกรรมการพิจารณาต่ออัตราค่า
ธรรมเนียมศาล

๑๗ สิงหาคม ๒๕๗๔ คณะรัฐมนตรีตั้งเป็นกรรมการและเลขานุการ
คณะกรรมการตรวจร่าง (คำแปล) ประมวลกฎหมายที่จะประกาศใช้ใหม่ทั้งหมด

๒๒ พฤษภาคม ๒๕๕๐ ก.พ. ตั้งเป็นอนุกรรมการพิจารณาค่าใช้จ่าย
นักเรียนรัฐบาลฝ่ายพลเรือนที่ส่งออกไปศึกษาวิชา ณ ต่างประเทศ

๑๙ สิงหาคม ๒๕๕๐ คณะรัฐมนตรีตั้งเป็นเลขานุการคณะกรรมการ
พิจารณาการซื้อขายที่ดินบางรายของพระคลังข้างที่

๒๕ พฤษภาคม ๒๕๕๒ สำนักงานโฆษณาการ ตั้งเป็นกรรมการพิจารณา
ตัดสินเรื่องความที่ส่งเข้าประกวดเนื่องในงานฉลองวันชาติและสนธิสัญญา พ.ศ.
๒๕๕๒

๖ กรกฎาคม ๒๕๕๒ กระทรวงยุติธรรมตั้งเป็นกรรมการจัดพิมพ์ คำ
พิพากษาฎีกาลงในหนังสือข่าวศาล

๒ พฤศจิกายน ๒๕๕๒ กระทรวงยุติธรรมตั้งเป็นกรรมการสำรวจและ
จัดให้ศาลทุกศาลได้มีหนังสือกฎหมายไว้ใช้ตามสมควร

๑๖ พฤศจิกายน ๒๕๕๒ กรมโฆษณาการตั้งเป็นกรรมการพิจารณาตัดสิน
เรื่องความที่ส่งเข้าประกวดเนื่องในงานฉลองรัฐธรรมนูญ พ.ศ. ๒๕๕๒

๒๒ พฤศจิกายน ๒๕๕๓ กรมโฆษณาการตั้งเป็นกรรมการพิจารณาตัดสิน
เรื่องความที่ส่งเข้าประกวดเนื่องในงานฉลองรัฐธรรมนูญ พ.ศ. ๒๕๕๓

๑๙ เมษายน ๒๕๕๖ เป็นกรรมการและเลขานุการพิจารณาร่างพระราช
บัญญัติแก้ไขเพิ่มเติมประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง

๘ มกราคม ๒๕๕๑ เป็นกรรมการสอดส่องความประพฤตินายความ

๑๑ มีนาคม ๒๕๕๑ เป็นกรรมการและเลขานุการเพื่อพิจารณาปรับปรุงกฎหมายว่าด้วยระเบียบข้าราชการทุกฝ่ายให้เป็นการเหมาะสม

๒๘ ตุลาคม ๒๕๕๒ คณะรัฐมนตรีได้ลงมติให้ตั้งเป็นเลขานุการคณะกรรมการพิจารณาร่างพระราชบัญญัติระเบียบข้าราชการพลเรือน และร่างพระราชบัญญัติระเบียบข้าราชการการเมือง

๗ ตุลาคม ๒๕๕๓ เป็นกรรมการพิจารณาปรับปรุงระเบียบการพิจารณาของศาล

๑๙ ตุลาคม ๒๕๕๓ เป็นเลขานุการตรวจพิจารณาและร่างพระราชบัญญัติแก้ไขเพิ่มเติมประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา และพระธรรมนูญศาลยุติธรรม

๒๐ ธันวาคม ๒๕๕๓ เป็นกรรมการเพื่อจัดสอบแข่งขันเพื่อรับทุนรัฐบาลไปศึกษาวิชา ณ ต่างประเทศ

๑๖ เมษายน ๒๕๕๖ เป็นกรรมการอบรมข้าราชการและประชาชน

๘ มิถุนายน ๒๕๕๖ คณะรัฐมนตรีลงมติตั้งให้เป็นกรรมการพิจารณาปรับปรุงวางระเบียบการบริหารราชการส่วนภูมิภาค

๒๔ สิงหาคม ๒๕๕๖ มีพระบรมราชโองการโปรดเกล้าฯ ตั้งให้เป็นกรรมการร่างกฎหมาย

๒๒ กันยายน ๒๕๕๖ เป็นกรรมการพิจารณาวางนโยบายของกระทรวงยุติธรรม

๑๖ มกราคม ๒๕๕๗ เป็นกรรมการอาชญากรรมวิจัย

๑๗ มีนาคม ๒๕๕๗ เป็นประธานกรรมการหน่วยวิทยาการ กระทรวงยุติธรรม

๑๗ - ๒๓ เมษายน ๒๕๕๗ เป็นประธานกรรมการประชุมสาขาที่ ๓ ของการประชุมสัปดาห์แห่งการป้องกันอาชญากรรม

๒๔ - ๒๖ - ๒๗ เมษายน ๒๕๕๗ เป็นรองประธานคนที่ ๒ ของการประชุมอธิบดีศาล ฯ และข้าหลวงยุติธรรม พร้อมด้วยผู้พิพากษาหัวหน้าศาลทั่วประเทศ
พระราชอาณาจักร

๑๐ พฤษภาคม ๒๕๕๗ คณะรัฐมนตรีแต่งตั้งเป็นกรรมการผู้ทรงคุณวุฒิ
พิจารณาสอบสวน เพื่อการอาชีวศึกษาสงเคราะห์

๓๐ มิถุนายน ๒๕๕๗ เป็นกรรมการดำเนินการร่างพระราชกฤษฎีกา
กฎกระทรวง หลักเกณฑ์ และวิธีการต่าง ๆ เพื่ออนุวัติตามร่างพระราชบัญญัติ
ระเบียบข้าราชการฝ่ายตุลาการฉบับใหม่

๖ กรกฎาคม ๒๕๕๗ เป็นอุปนายกเนติบัณฑิตยสภา

๒๔ กรกฎาคม ๒๕๕๗ คณะรัฐมนตรีลงมติตั้งให้เป็นกรรมการเพื่อ
พิจารณาแก้ไขกฎหมายเพื่อป้องกันการล่าช้าในการพิจารณาพิพากษาคดี ฯลฯ

๓ - ๑๒ มกราคม ๒๕๕๘ เป็นประธานกรรมการประชุมสาขา ๑ ในการ
ประชุมสัปดาห์แห่งการป้องกันราชอาณาจักร พ.ศ. ๒๕๕๘

๑๓ - ๑๕ มกราคม ๒๕๕๘ เป็นรองประธานในการประชุม อธิบดีผู้พิพากษา
และผู้พิพากษาหัวหน้าศาล ประจำปี พ.ศ. ๒๕๕๘

๕ กันยายน ๒๕๕๘ เป็นกรรมการร่างประมวลกฎหมายการเลือกตั้ง

๔ มีนาคม ๒๕๐๑ เป็นรองประธานอนุกรรมการพิจารณาตรวจสอบ
คุณสมบัติของผู้สมัครสอบ เพื่อบรรจุเป็นข้าราชการตุลาการในตำแหน่งผู้ช่วย
ผู้พิพากษา

๒๘ มีนาคม ๒๕๐๑ เป็น อ.ก.พ. วิสามัญพิจารณาเรื่องเกี่ยวกับการศึกษา
ของนักเรียนฝ่ายพลเรือนในต่างประเทศ

๓๐ เมษายน ๒๕๐๑ เป็นกรรมการผู้ทรงคุณวุฒิของมหาวิทยาลัยธรรม
ศาสตร์

๒๔ กรกฎาคม ๒๕๐๑ เป็นกรรมการพิจารณาการขอพระราชทานเครื่อง
ราชอิสริยาภรณ์

๒๗ สิงหาคม ๒๕๐๑ เป็นกรรมการเพื่อพิจารณาศึกษาค้นคว้าหาวิธีที่จะ
ทำนุบำรุงส่งเสริมพระพุทธศาสนา

๓๐ มกราคม ๒๕๐๒ เป็นกรรมการพิจารณาชำระสะสางประมวลกฎหมาย
(แทนหลวงจักรปาณีศรีศีลวิสุทธ์ ซึ่งถึงแก่กรรม)

๒๖ กุมภาพันธ์ ๒๕๐๒ เป็นกรรมการพิเศษเพื่อพิจารณาอนุสัญญาต่าง ๆ
(แทนหลวงจักรปาณีศรีศีลวิสุทธ์ ซึ่งถึงแก่กรรม) (โปรดเกล้าฯ ตั้งให้เป็นสมาชิก
สภาร่างรัฐธรรมนูญ และรองประธานสภาฯ และได้รับเลือกเป็นประธานกรรมมา
ธิการยกร่างข้อบังคับของสภาร่างรัฐธรรมนูญ ฯ)

๒๐ มีนาคม ๒๕๐๓ เป็น อ.ก.พ. วิสามัญเกี่ยวกับนักเรียนในต่างประเทศ

๓-๓๐ พฤษภาคม ๒๕๐๓ เป็นผู้แทนประเทศไทยไปร่วมประชุมอบรม
เกี่ยวกับบทบาทของกฎหมายอาญาในการคุ้มครองสิทธิมนุษยชน ณ กรุงโตเกียว

๑๑ ตุลาคม ๒๕๐๓ เป็นประธานกรรมการเนติบัณฑิตยสภาแผนกต่าง
ประเทศ

๑๕ ธันวาคม ๒๕๐๒ คณะรัฐมนตรีได้มีมติแต่งตั้งให้เป็นกรรมการ
สภาวิจัยแห่งชาติ ปัจจุบันเป็นประธานกรรมการสภาวิจัยแห่งชาติ

๑๒ กุมภาพันธ์ ๒๕๐๕ เป็นอนุกรรมการตรวจสอบคุณสมบัติเพื่อบรรจุ
เป็นข้าราชการตุลาการในตำแหน่งผู้ช่วยผู้พิพากษา

๑๑ ธันวาคม ๒๕๐๕ คณะรัฐมนตรีได้มีมติแต่งตั้งให้เป็นกรรมการปรับปรุง
ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง

๗ มกราคม ๒๕๐๖ เป็นกรรมการพิจารณาร่างพระราชบัญญัติเนติบัณฑิตย
สภา

๒๐ มีนาคม ๒๕๑๙ เป็นกรรมการข้าราชการพลเรือนผู้ทรงคุณวุฒิ

พ.ศ. ๒๕๐๒, ๒๕๐๓ เป็นกรรมการสอบคัดเลือกเพื่อบรรจุเป็นข้าราชการ
๒๕๐๔, ๒๕๐๕ ตุลาการในตำแหน่งผู้ช่วยผู้พิพากษา

พ.ศ. ๒๔๘๐ - ๒๔๘๔ กระทรวงยุติธรรมตั้งเป็นกรรมการคัดเลือกเพื่อ
บรรจุในตำแหน่งจำศาล รองจำศาล เจ้าพนักงานพิทักษ์ทรัพย์ ผู้ช่วยเจ้าพนักงาน
พิทักษ์ทรัพย์ และเจ้าพนักงานยึดทรัพย์ หลายครั้ง

นายสัญญา ธรรมศักดิ์ เป็นบรรพตลาการผู้หนึ่งที่ทำให้การอบรมสั่งสอน
บุคคลที่เป็นผู้พิพากษาผู้อำนวยความยุติธรรมอยู่ในขณะนั้น ท่านมีความใกล้ชิดกับ
มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์เป็นอย่างยิ่ง เริ่มแรกที่มาวิทยาลัยธรรมศาสตร์และ
การเมืองเปิดสอนในปี ๒๔๗๗ ท่านได้รับเชิญเป็นกรรมการสอบไล่ชั้นปริญญาตรี
ภาค ๑ - ๒ - ๓ ต่อมาได้รับเชิญเป็นกรรมการสอบไล่เทียบความรู้เบื้องต้น กรรมการ
สอบคัดเลือกผู้ที่เข้าศึกษาเตรียมปริญญา อาจารย์ผู้สอนและกรรมการ
สภามหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ ตามลำดับ หลังจากที่ครบเกษียณอายุแล้ว ใน
ปี พ.ศ. ๒๕๑๑ ได้รับการแต่งตั้งให้เป็นคณบดีคณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัย
ธรรมศาสตร์และเป็นอธิการบดีมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ ในปี พ.ศ. ๒๕๑๔ ซึ่ง
ได้ลาออกจากตำแหน่งนี้หลังจากที่ดำรงตำแหน่งนายกรัฐมนตรี

นายสัญญา ธรรมศักดิ์ ได้เป็นผู้สอนกฎหมายในลักษณะต่าง ๆ ใน
มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ คือ เริ่มสอนครั้งแรกในปี พ.ศ. ๒๔๗๙ ได้สอนวิชา
ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ ลักษณะหุ้นส่วน - บริษัท ได้สอนลักษณะ
วิชาอื่นอยู่หลายปี แล้วจึงเปลี่ยนวิชาที่สอนเป็นประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์
ลักษณะทรัพย์สิน ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา และพระธรรมนูญ
ศาลยุติธรรม ตามลำดับ รวมเวลาที่เป็นอาจารย์สอนกฎหมายอยู่ในมหาวิทยาลัย
ธรรมศาสตร์ ทั้งที่เป็นอาจารย์พิเศษ และทั้งที่เป็นคณบดีของมหาวิทยาลัย เป็น
เวลาเกินกว่า ๒๐ ปี นอกจากนี้ ท่านยังได้สอนวิชากฎหมายการค้า และเอกเทศ
สัญญาที่คณะพาณิชย์ศาสตร์และการบัญชี จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัยเป็นเวลา
ประมาณ ๑๐ ปีด้วย ท่านเป็นผู้มีความรู้ความสามารถ และเป็นอาจารย์สอนมา
นาน มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์จึงได้กราบบังคมทูลให้ทรงแต่งตั้งให้ดำรงตำแหน่ง
ศาสตราจารย์ เมื่อปี พ.ศ. ๒๕๑๑

ในระหว่างที่สอนอยู่ที่มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ ท่านได้เรียบเรียงเขียนคำบรรยายกฎหมายลักษณะวิชาที่สอนไว้หลายเล่ม เช่น คำอธิบายประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ ว่าด้วยหุ้นส่วน - บริษัท คำอธิบายประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ ว่าด้วยลักษณะทรัพย์ คำอธิบายพระธรรมนูญศาลยุติธรรม และอีกเล่มหนึ่งที่นักกฎหมายได้ใช้เป็นคู่มือในการเรียนการปฏิบัติในทุกวันนี้ คือ คำอธิบายประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา ซึ่งศาสตราจารย์ประภาศน์ อวยชัย ได้เป็นผู้เรียบเรียงปรับปรุงเพิ่มเติมจากฉบับคำบรรยายของท่าน นอกจากนี้ท่านจะได้เขียนหนังสือเกี่ยวกับด้านวิชาการกฎหมายแล้ว ท่านยังมีความรอบรู้ในเรื่องของพระพุทธศาสนาเป็นอย่างดี ได้เขียนบทความและบรรยายปาฐกถาเกี่ยวกับธรรมะไว้หลายเรื่องและหลายแห่งจนปัจจุบัน และด้วยความสนใจในพระพุทธศาสนา หลังจากกลับจากศึกษาที่ประเทศอังกฤษ ท่านจึงเป็นบุคคลหนึ่งในสามคนที่ริเริ่มก่อตั้งพุทธสมาคมแห่งประเทศไทย (เดิมชื่อว่าพุทธธรรมสมาคม) ขึ้นในปี พ.ศ. ๒๔๗๗ ในสมัยเริ่มแรก ท่านได้เป็นเลขานุการของสมาคมฯ นานหลายปี ต่อมาได้สับเปลี่ยนทำหน้าที่อื่นอีกหลายตำแหน่งในสมาคม จนในที่สุดก็ได้รับเลือกตั้งให้เป็นนายกสมาคมฯ ซึ่งได้ทำหน้าที่ตำแหน่งนี้เป็นเวลาถึง ๑๐ ปี จนสมาคมมีอายุมาได้ถึง ๔๔ ปี ท่านจึงได้สละตำแหน่งนี้ เพื่อให้ท่านที่ยังเยาว์วัยกว่าดำเนิน การต่อไป อย่างไรก็ตามก็ยังปลดเปลี่ยนภาระด้านพระพุทธศาสนาไปมิได้ เพราะขณะนี้ท่านก็ได้รับเลือกจากนานาชาติให้เป็นรองประธาน ทำหน้าที่แทนประธานองค์การพุทธศาสนิกสัมพันธ์แห่งโลกอยู่อีก ท่านได้อุทิศเวลาส่วนหนึ่งในการดำรงชีวิตประจำวันให้กับงานเผยแผ่พระพุทธศาสนาตลอดมา ในบางครั้งที่ท่านมีความวิตกกังวลใจท่านจะเข้าไปนั่งสงบสติอารมณ์ในวัดเสมอ โดยเฉพาะอย่างยิ่งที่วัดเบญจมบพิตร ซึ่งเป็นวัดที่ท่านอุปสมบท และในทุก ๆ วันเกิดท่านก็เข้าวัดเช่นเดียวกัน เพื่อจะนั่งนึกย้อนหลังว่าในรอบวันเกิดที่แล้วมาว่าหลักการของศีลธรรม สุขภาพ การงาน การเงิน และการสมาคม ของท่านมีอะไรบกพร่องหรือไม่ ทำไม

จึงบกพร่อง จะปรับปรุงอย่างไร มีอะไรดีหรือไม่ดี จะแก้ไขอย่างไร ท่านถือว่า ศีลธรรมเป็นสิ่งที่สำคัญมาก จนในบางครั้งถึงกับมีคนเรียกท่านว่า “หลวงตา”

ในระหว่างที่ท่านดำรงตำแหน่งปลัดกระทรวงยุติธรรมอยู่นั้น ท่านได้ริเริ่ม งานหลายประการ ยังผลให้กระทรวงยุติธรรมได้พัฒนาก้าวหน้าไปเป็นอันมาก งานประการแรกก็คือ ท่านได้ริเริ่มจัดให้มีนิตยสารของกระทรวงยุติธรรมขึ้น ใช้ชื่อว่า “ดุลพາห” ซึ่งได้มีการจัดพิมพ์ติดต่อกันมาตั้งแต่ปี พ.ศ. ๒๔๙๙ จนถึงทุกวันนี้ วัตถุประสงค์ในการจัดทำนิตยสารฉบับนี้ก็เพื่อเผยแพร่วิทยาการด้านต่าง ๆ เฉพาะอย่างยิ่งในวิชากฎหมาย รวมถึงวิทยาการแขนงอื่น ๆ ที่ผู้พิพากษาและข้าราชการทั้งหลายควรจะได้ทราบไว้เป็นความรู้และแถลงข่าวการศาลยุติธรรมและการกฎหมายทั่วไป ซึ่งวัตถุประสงค์ดังกล่าว ท่านได้เขียนไว้ด้วยลายมือของท่าน และได้พิมพ์ไว้ในนิตยสาร “ดุลพาห” ตลอดมาจนทุกวันนี้

สำนักอบรมกฎหมายแห่งเนติบัณฑิตยสภาได้จัดตั้งด้วยความริเริ่มของท่าน เช่นเดียวกัน โดยท่านมีความเห็นว่าควรส่งเสริมฐานะของผู้พิพากษา อัยการ ทนายความ ให้สูงเหมือนกับต่างประเทศ ซึ่งการจะเป็นผู้พิพากษา อัยการ ทนายความได้ จะต้องผ่านสำนักอบรมกฎหมาย (Bar) เสียก่อน ประกอบกับ ขณะนั้นมีมติที่ประชุม International Bar Association ขอให้ทุกประเทศจัดให้มีการฝึกฝนอบรมภาคปฏิบัติก่อน

ผลงานริเริ่มอีกประการหนึ่งที่ได้ถือปฏิบัติกันมาจนปัจจุบันนี้ก็คือ ท่านได้ เสนอให้มีการอบรมผู้ช่วยผู้พิพากษา ก่อนที่จะแต่งตั้งให้เป็นผู้พิพากษา เพื่อให้ สันติทางการดำเนินพิจารณาพิพากษาอรรถคดี และจัดอบรมในเรื่องการดำรงตน ตลอดจนอบรมจิตใจ ศีลธรรม ซึ่งในสมัยที่ท่านเป็นปลัดกระทรวงยุติธรรม ได้มี การอบรมผู้ช่วยผู้พิพากษา ๓ รุ่น คือ ผู้ช่วยผู้พิพากษา รุ่นที่ ๑, ๒ และ ๓

นายสัญญา ธรรมศักดิ์ ทำงานไม่ว่าจะในด้านใดมักจะประสบความสำเร็จ ขั้นสูงสุดในสาขาการทำงานที่ไม่มีผู้ใดเสมอเหมือน ท่านเคยเป็นทั้งประมุขทาง ฝ่ายตุลาการ “ประธานศาลฎีกา” ประมุขทางฝ่ายบริหาร “นายกรัฐมนตรี” และ

รองประธานสภาข้าราชการ (ในสมัยจอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์) และในปัจจุบันนี้ก็ได้รับความไว้วางพระราชหฤทัยให้เป็น “ประธานองคมนตรี” ซึ่งไม่มีผู้ใดสามารถประสบความสำเร็จเช่นนี้มาก่อน ท่านได้ยึดหลักในการทำงานว่างานใดที่รับภาระมาจะต้องทำด้วยสำนึกในหน้าที่ตลอดเวลา ไม่ละเลย ผันแปร และทอดทิ้ง ให้ทำด้วยความบริสุทธิ์ใจ ไม่เป็นฝ่ายหนึ่งฝ่ายใด โดยสรุปก็คือยึดหลัก “บริสุทธิ์ - ยุติธรรม” เป็นธรรมะประจำใจในการทำงานทุกหน้าที่ ท่านจึงเป็นบรรพตลาการที่ทำงานด้วยความวิริยะอุตสาหะตลอดมา ได้วางตัวเป็นที่เคารพนับถือของคนทั่วไปได้อย่างดียิ่ง จนประสบความสำเร็จสูงสุดในชีวิตสมควรที่ตุลาการทั่วไปจะได้ยึดถือท่านเป็นแบบอย่างในการปฏิบัติต่อไป
